Cuprins

6 Introducere

10 Hinduismul

26 Șintoismul

40 Iudaismul

52 Budismul

68 Confucianismul

84 Creștinismul

102 Islamul

114 Resurse suplimentare

Experți

Sergio Targa
A urmat cursurile Școlii de Studii Orientale și Africane de la Londra, unde a obținut o diplomă de master în Istoria Indiei antice. În Bangladesh, a lucrat timp de peste 20 de ani cu Rishi, unul dintre grupurile de daliți care se află în afara sistemului de caste. A publicat *Satkhira. The Diaries of the Jesuit Fathers 1918-1947* (Centrul de Studii Asiatice, Japonia, 2013). Predă la Școala de Teologie Loyola (din Manila, Filipine).

Brunetto Salvarani
Este profesor de misiologie și teologie a dialogului la Facultatea de Teologie din Emilia-Romagna și la Institutele de Științe Religioase din Modena, Bologna și Rimini, precum și autor polivalent al mai multor eseuri având ca temă dialogul interreligios și teologia contemporană, unul dintre cele mai recente fiind: *Dopo. Le religioni e l'aldilà* (Laterza, 2020).

Fabrizio Tosolini
Este profesor de exegeză biblică la Facultatea de Teologie S. Roberto Bellarmino și cadru didactic asociat la Universitatea Catolică Fu Jen din Taipei (Taiwan).

Introducere

De ce este necesar un atlas al religiilor?

Un atlas este o carte, de obicei având un format mare, în care sunt prezentate hărți ce ilustrează și descriu caracteristicile unui teritoriu, ale unei țări, ale unui oraș, ale unui continent sau ale lumii întregi, oferindu-i cititorului o mulțime de informații geografice diferite, fie că este vorba despre geografia fizică, fie despre cea politică, cea economică sau cea istorică.

Pe scurt, atlasul nu numai că rezumă cele mai importante informații, dar este și un fel de ghid care permite orientarea în spațiu.

Scopul *Atlasului religiilor* pe care îl răsfoiești acum este tocmai acesta: să stimuleze capacitatea cititorului de a se orienta în societatea și lumea în care trăim. O lume pe care cercetătorii o descriu ca fiind globală și multiculturală, adică o societate în care oameni cu istorii, culturi, valori și moduri de gândire foarte diverse trăiesc unul lângă celălalt și tocmai de aceea trebuie să conviețuiască, cunoscându-și și respectându-și diferențele, astfel încât fiecare să se poată „simți ca acasă".

Pentru a construi împreună această nouă casă comună, ce reunește moduri de viață felurite, este important ca fiecare persoană să cunoască istoria și cultura celorlalți, deci și diversele religii pe care multe femei și mulți bărbați din lumea întreagă le practică.

De fapt, societatea nu este astăzi doar una multiculturală, ci, mai presus de toate, una multireligioasă, adică un loc în care trăiesc laolaltă credincioși de diferite religii, necredincioși, atei și agnostici.

Spre o nouă casă comună, a diferențelor

De-a lungul secolelor (și, în multe privințe, chiar și în prezent), viața în comun a oamenilor de credințe și convingeri diferite a fost adesea una dificilă, uneori chiar imposibilă.

Astăzi, trăim într-o lume și într-o societate în care coexistența diverselor religii este mult mai răspândită decât în urmă cu câteva secole.

Să luăm, de exemplu, o clasă dintr-o școală din Italia sau Spania: cel mai probabil, printre elevii din acea clasă se vor afla atât catolici și ortodocși, cât și musulmani, evrei, hinduși sau sikh, precum și copii care nu sunt adepți ai niciunei religii. Într-o clasă din România pot învăța elevi ortodocși, dar și catolici, musulmani, evrei etc.

Istoria pe care o vor studia acești elevi le va permite să se întâlnească cu experiențele unor oameni și ale unor popoare care, încă din zorii timpului, au încercat să găsească răspunsuri la întrebările pe care omenirea le-a avut mereu: De unde venim? Cine a făcut lumea în care trăim? Ce este bun, ce este corect? De ce există răul și nedreptatea? De ce murim? Există viață după moarte? Există forțe sau zeități care acționează în natură și în lumea noastră? Și, dacă da, cum putem intra în contact cu ele?

În același timp, fetele și băieții din acea clasă vor învăța să trăiască și să construiască împreună o societate în care toată lumea se poate simți ca acasă, chiar dacă oamenii au culturi și religii diferite. De aceea, este esențial ca fiecare să cunoască diversele experiențe religioase ale celorlalți. Numai atunci va fi posibil să ne înțelegem și să ne respectăm unii pe alții. Școala este un loc de alfabetizare, unde învățăm să scriem, să citim și să facem calcule, dar și să trăim împreună, preocupați de binele comun. Necunoașterea diferitelor religii și a experiențelor pe care acestea le evocă este o formă de analfabetism ce are consecințe negative pentru prezentul și viitorul societăților noastre.

Libertatea religioasă: o cucerire și un drept

Articolul 18 din Declarația Universală a Drepturilor Omului (1948) afirmă:

> *Orice om are dreptul la libertatea gândirii, de conștiință și religie; acest drept include libertatea de a-și schimba religia sau convingerea, precum și libertatea de a-și manifesta religia sau convingerea, singur sau împreună cu alții, atât în mod public, cât și privat, prin învățătură, practici religioase, cult și îndeplinirea riturilor.*

Pentru a înțelege pe deplin articolul 18, este necesar să-l citim împreună cu articolul 1:

> *Toate ființele umane se nasc libere și egale în demnitate și în drepturi. Ele sunt înzestrate cu rațiune și conștiință și trebuie să se comporte unele față de altele în spiritul fraternității.*

Savantul Antonio Papisca (1936-2017) a fondat în 1982, la Universitatea din Padova (Italia), „Centrul de studii și formare privind drepturile persoanei și ale popoarelor". El a scris că articolele 1 și 18 reprezintă „partea sacră a întregii Declarații Universale [a Drepturilor Omului]", alcătuită din libertatea de gândire, de conștiință și de religie, care se referă la toate persoanele umane, deci la „credincioși", „necredincioși", „atei" și „agnostici" deopotrivă.
La rândul său, Constituția României (prin articolele 29 și 32) le garantează tuturor cetățenilor deopotrivă dreptul de a-și profesa liber credința religioasă, atât împreună cu alte persoane, cât și individual, de a o propaga și de a o practica, atât în public, cât și în privat. Conform articolului 29, alineatul 1 din Constituția țării noastre, „Libertatea gândirii și a opiniilor, precum și libertatea credințelor religioase nu pot fi îngrădite sub nicio formă. Nimeni nu poate fi constrâns să adopte o opinie ori să adere la o credință religioasă, contrare convingerilor sale."
Potrivit articolului 32, alineatul 7 din Constituția României, „Statul asigură libertatea învățământului religios, potrivit cerințelor specifice fiecărui cult. În școlile de stat, învățământul religios este organizat și garantat prin lege."
Libertatea religioasă a început să fie recunoscută în constituțiile diferitelor țări spre sfârșitul secolului al XVIII-lea: de exemplu, în Primul Amendament al Constituției Statelor Unite ale Americii (în 1787) și în articolul 10 din Declarația drepturilor omului și ale cetățeanului scrisă în Franța (în 1789). Libertatea religioasă merge mână în mână cu laicitatea statului, adică cu decizia acestuia de a nu adera la o anumită religie.
Totuși, după cum se va putea observa odată cu studierea diferitelor confesiuni prezentate în atlasul de față, în această privință există opinii discordante, precum și țări care își proclamă aderarea la o anumită religie; în același timp însă, ele permit prezența pe teritoriul lor și a altor culte.
Libertatea de a adera sau nu la o religie este o realizare recentă pentru multe societăți și state. Știm că de-a lungul istoriei au existat nenumărate războaie, printre ale căror cauze se află și religia, dar și o mulțime de persecuții, unele foarte violente, împotriva celor care practicau un alt cult (religios).

Ce este o religie?

Este foarte complicat să explicăm și să definim în sens general ce este o religie.
Așadar, am decis să ne ghidăm după lecția oferită de savantul scoțian Ninian Smart (1927-2001), care sugerează că trebuie să acordăm atenție anumitor elemente ce sunt prezente aproape întotdeauna, în toate cultele, chiar dacă într-o formă diferită. Astfel, o religie nu este redusă la o singură doctrină sau credință; în acest mod evităm să cădem în capcana de a considera că toți credincioșii din toate religiile au ceva în comun.
Realitatea diferitelor culturi și perioade istorice demonstrează că, în general, acestea nu au o caracteristică comună, deși pare să existe un set de elemente care, în mod colectiv, modelează fenomenul numit religie. În același timp, evităm să tratăm o confesiune doar ca pe un fapt privat, ce interesează persoana individuală. Religia nu este doar o experiență interioară, ci are și o dimensiune mai largă: socială, culturală, materială.
Pentru a realiza această lucrare, am urmat indicațiile lui Ninian Smart care, în cartea sa *World Religions* („Religiile lumii"), prezintă diversele dimensiuni ce se regăsesc în toate cultele, în moduri și forme diferite.
Pentru ca textul să fie cât mai ușor de citit, am folosit propunerea lui Smart ca instrument metodologic, luându-ne libertatea de a construi o narațiune clară și captivantă și folosind în același timp dimensiunile religiei ca ingrediente-cheie ale poveștii.
Astfel, în fiecare confesiune vom regăsi elemente legate de:

- O dimensiune practică și ritualică
- O dimensiune empirică și emoțională
- O dimensiune mitică și narativă
- O dimensiune doctrinară și filozofică
- O dimensiune etică și juridică
- O dimensiune socială și instituțională
- O dimensiune materială.

Vom încerca să le descriem pe scurt.

- **Dimensiunea practică și ritualică**
  În fiecare religie există rituri, culte și forme de rugăciune. Acestea sunt ceremonii publice și private care marchează viața credincioșilor și a societății sau pe cea a comunității: festivități și ritualuri legate de etapele vieții umane (de exemplu, nașterea, căsătoria, moartea) sau de relația dintre oameni și zeități.

- **Dimensiunea empirică și emoțională**
  În fiecare religie există experiențe interioare care evocă sentimente precum spaima, vinovăția, admirația și misterul, devoțiunea, eliberarea, extazul, pacea interioară sau beatitudinea.
  Dimensiunea experienței și a emoției este esențială. De exemplu, pentru budiști meditația este la fel de importantă precum rugăciunea pentru creștini și musulmani, deși scopurile acestor două practici sunt foarte diferite.

- **Dimensiunea mitică și narativă**
  Dimensiunea „mitică" a religiilor constă în poveștile semnificative, reale sau imaginare, ce descriu relația dintre tărâmul divin și cel uman. Unele narațiuni încearcă să ofere o interpretare completă și sistematică a Universului și a locului ființelor umane în lume.

- **Dimensiunea doctrinară și filozofică**
  De asemenea, fiecare religie are o dimensiune „doctrinară", adică o formulare coerentă și inteligibilă a învățăturilor religioase. Acestea explică în ce se așteaptă să creadă membrii unei confesiuni.

- **Dimensiunea etică și juridică**
  Fiecare religie se caracterizează și printr-un set de norme sociale, etice și juridice ce au la bază valorile-cheie pe care le adoptă credincioșii săi. Acestea precizează ce fel de comportament trebuie să aibă indivizii și comunitățile respective. Niște exemple sunt cele zece porunci ale iudaismului, cele cinci precepte

ale islamului, fericirile evanghelice din *Noul Testament*, principiul de a nu le face rău celorlalți (*Ahimsă*) din budism.

- **Dimensiunea socială și instituțională**

În general, credincioșii simt că aparțin unei comunități, căreia îi atribuie adesea și o semnificație politică, nu doar una religioasă. Acest aspect este evident în Islam, de pildă, care consideră că legea religioasă stă la baza tuturor formelor de viață, atât publică, cât și privată.

Organizarea socială a unei religii poate avea alcătuiri diferite: de la grupuri mici, conduse de maeștri individuali, până la instituții mari, structurate ierarhic, cu milioane de credincioși.

Fiecare religie este, într-o anumită măsură, instituționalizată, adesea printr-o organizație sau un grup de organizații separate. Un exemplu este structura ierarhică de indivizi, comunități, parohii și dioceze pe care a adoptat-o Biserica Romano-Catolică.

- **Dimensiunea materială**

Aceasta include locurile sau lucrurile în care se întruchipează spiritul unei religii, cum ar fi bisericile, templele, operele de artă, statuile, locurile sfinte sau de pelerinaj, monumentele, clădirile, obiectele ce simbolizează sau manifestă sacrul ori supranaturalul.

De exemplu, în Italia, Grecia, Franța, România, dar și în multe alte țări, o mare parte a arhitecturii, muzicii, artei și literaturii ar fi de neînțeles fără o raportare la creștinism și la experiențele comunității creștine de-a lungul secolelor.

Religiile prezentate în acest atlas

Cartea de față prezintă șapte dintre cele mai răspândite religii din lumea de astăzi, ordonate cronologic, adică în funcție de perioada istorică în care fiecare dintre ele a apărut și a început să se răspândească:

- Hinduismul
- Șintoismul
- Iudaismul
- Budismul
- Confucianismul
- Creștinismul
- Islamul

Pentru a prezenta aceste religii, am apelat la ajutorul unor experți în domeniu. Ei nu sunt niște simpli cercetători, ci mai ales persoane implicate direct în dialogul interreligios și în construirea unor societăți viitoare în care conviețuirea diferitelor confesiuni va fi posibilă.

Aceștia sunt autori care s-au angajat să construiască o casă comună, unde fiecare individ să-și poată exercita dreptul la libertatea religioasă și, în același timp, să experimenteze fraternitatea ce decurge din experiența comună de a fi om.

Aceasta este urarea pe care le-o facem tuturor tinerilor ce, inclusiv cu ajutorul părinților sau al profesorilor, vor parcurge atlasul de față: ne dorim ca pentru fiecare dintre ei prezenta lucrare să reprezinte o hartă, o busolă, un ghid pentru cunoașterea lor și a semenilor acestora. O cale către construirea unei lumi incluzive, capabilă să valorifice bogățiile tuturor oamenilor.